

อีกด้านของปราสาท “พระวิหาร”: ในมิติความ สัมพันธ์ระหว่างกัมพูชาและไทย

Another Side of Preah Vihear: Dimension of Relation

พงษ์พันธ์ พึงตน
Pongpun Puington

บทคัดย่อ

ตามวิธีวิทยาของฝรั่งเศสที่อาศัยการตีความศิลาจารึก และซากของสถาปัตยกรรมว่า ปราสาท “พระวิหาร” เป็นส่วนหนึ่งในอารยธรรมของบรรพบุรุษชาวเขมรในยุคโบราณ ด้วยเหตุนี้ปราสาท “พระวิหาร” จึงถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งในความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรเขมร ต่อมาในช่วงเวลาที่ฝรั่งเศสกำลังเพลี่ยงพล้ำในสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลวิชี (Vichy) ซึ่งต้องการรักษาอิทธิพลของตนในกัมพูชา จึงได้เร่งเผยแพร่การตีความความคิดที่ว่า ซากโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลาจารึกเป็นประจักษ์พยานความมีอำนาจทางการเมืองของบรรพบุรุษชาวเขมร ต่อมาเมื่อมีปัญหาคานและชนชั้นปกครองของกัมพูชามีบทบาททางการเมืองอย่างเต็มที่หลังได้รับเอกราช คนกลุ่มนี้ก็ยังคงเชื่อและภาคภูมิใจในสิ่งที่ฝรั่งเศสวางรากฐานไว้ เมื่อผนวกกับบริบทความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะกับไทยที่เคยมีนโยบายขยายดินแดนและยังคงอ้างสิทธิ์เหนือปราสาท “พระวิหาร” สมเด็จสีหนุพระประมุขของรัฐในยุคสังคมนิยม ซึ่งทรงเชื่อว่า ฝ่ายรัฐบาลไทยมีนโยบายสนับสนุนฝ่ายตรงข้าม ตลอดจนหาทางโค่นล้มอำนาจของพระองค์ จึงตัดสินใจนำเรื่องขึ้นสู่การพิจารณาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ เมื่อผลการตัดสินของศาลฯ ให้กัมพูชาเป็น



ภาพนี้แสดงออกซึ่งความพยายามของรัฐบาลกัมพูชา ภายใต้การนำของสมเด็จพระสีหนุที่เผยแพร่ความคิดที่ว่า ผู้นำทางการเมืองของไทยเป็นผู้ร้ายที่หมายจะเข้ายึดครองปราสาท “พระวิหาร” ซึ่งตั้งอยู่ในดินแดนของกัมพูชา

ที่มา : วารสาร CAMBODIAN COMMENTARY 1
(Dec. 1959) P.12

ฝ่ายชนะเลิศ ปราสาท “พระวิหาร” จึงถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์แห่งชาติของกัมพูชา ทั้งในฐานะความยิ่งใหญ่ของอารยธรรมเขมรและชัยชนะเหนือไทยในยุคปัจจุบันในนามของรัฐชาติ

Abstract

According to methods of studying epigraphic and architectural remains used by French scholars, the Preah Vihear temple was part of the great Khmer civilization. When the Vichy regime was defeated in World War II, the French government which was set on maintaining power over Cambodia concentrated on distributing evidence such as details about archaeological sites, antiquities, and inscriptions to the public.

After Cambodia gained independence from the French, Khmer intellectuals still believed and were proud of the heritage which the French had established for Cambodia. By the time of the conflict with her neighbor who had invaded and claimed sovereignty over Preah Vihear, apart from that Prince Sihanouk, the chief of state continued to believe that Thai policy coincided with that of her politician’s enemy and had a plot to overthrow the Sangkum Reastr Niyum (Popular Socialist Community), founded by Sihanouk. As a result, the Prince raised an accusation to the International Court of Justice. When the Court reached the final judgment, jurisdiction over Preah Vihear was given to Cambodia. Therefore, Preah Vihear was then written in Cambodian history as representing the great Khmer civilization and the victory over her neighbor under the nation-state concept.

บทนำ

ชื่อปราสาทเปรี๊ยะฮวิเฮีย อาจเป็นชื่อที่ไม่คุ้นหูคนไทยมากนัก จนกระทั่งรัฐบาลกัมพูชาได้ขอให้ประชุมองค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) พิจารณาขึ้นทะเบียนปราสาทเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของโลก นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาชื่อปราสาทเปรี๊ยะฮวิเฮีย ซึ่งเป็นชื่อเรียกแบบกัมพูชาหรือปราสาทพระวิหารที่คนไทยคุ้นเคยก็ได้รับความสนใจจากชาวไทย ด้วยความวิตกว่าการดำเนินการใดๆ ของรัฐบาลกัมพูชา เช่น การเสนออาณาเขตกันชน (Buffer Zone) ของแหล่งมรดกโลกว่า อาจกระทบกับ

อธิบายโดยเหนือ “พื้นที่” ซึ่งไทยยังอ้างสิทธิ์ในการครอบครอง (ดูศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ, 2505: 51) ความพ่ายแพ้ของไทยในครั้งนั้นทำให้ชื่อของปราสาทพระวิหารไม่ได้สื่อความหมายตรง (Denotation) ถึงโบราณสถานอันสวยงามที่ตั้งอยู่บนยอดเขาเท่านั้น แต่ยังมีความหมายแฝง (Connotation) ถึง “การสูญเสียดินแดน” ครั้งสุดท้ายของไทย คำตัดสินที่ออกมาในปี พ.ศ. 2505 ได้นำความเจ็บปวดมาสู่คนไทย จำนวนมากที่ยังคงเชื่อว่าชาติของตนมีความยิ่งใหญ่เหนือกว่าชาวเขมร ดังนั้น ชื่อของปราสาทพระวิหารหรือ “เปรี๊ยะฮิวีเฮียร์” ตามการเรียกแบบเขมร จึงไม่ได้เป็นเพียงชื่อที่ใช้เรียกศาสนสถานที่น่าทึ่งที่ปรากฏชื่อในจารึกว่า “ศรีศิขเรศวร” เท่านั้น หากชื่อของปราสาทพระวิหาร/เปรี๊ยะฮิวีเฮียร์ยังยึดโยงกับระบบความสัมพันธ์อื่นๆ ด้วย โดยเฉพาะในมิติของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ทั้งไทยและกัมพูชาต่างก็เคยอ้างชิงความเป็นเจ้าของตัวปราสาทหลังนี้ ทำให้การเรียกชื่อปราสาทหลังนี้ โดยภาษาใดภาษาหนึ่งจึงผูกติดกับความรู้สึกเป็นเจ้าของโบราณสถานแห่งนี้ไปโดยปริยาย¹

โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับฝ่ายไทยที่ “ความชอบธรรม” ในการอ้างสิทธิ์เพื่อครอบครองศาสนสถานแห่งนี้ดูจะมีหลักฐานรองรับเพียงสามประการเท่านั้น คือ เรื่อง “สันปันน้ำ” การที่มีทางขึ้นปราสาทอยู่ฝั่งไทย และการที่กษัตริย์ไทยเคยมีอำนาจเหนือกษัตริย์แห่งกัมพูชาในช่วงเวลาหนึ่ง หลังตีอาณาจักรเขมรแตก จนถึงช่วงเวลาก่อนการเข้ามาอิทธิพลของฝรั่งเศสในยุคอาณานิคมในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ด้วยความที่ในจิตสำนึกของคนไทยเห็นว่า กัมพูชาซึ่งเคยเป็นหนึ่งในรัฐบรรณาการของสยาม และต่อมาตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตกนั้นมิระดับของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ต่ำกว่าตน ดังนั้นปฏิกริยาอย่างทันทีที่ไทยตกเป็น

¹ ตัวอย่างเช่น ในการเจรจาปัญหาชายแดนของคณะกรรมการกษัตริย์ไทย-กัมพูชา (JBC) ซึ่งประชุมที่เมืองเสียมเรียบประเทศกัมพูชาระหว่างวันที่ 10-12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 ต้องยุติลง เนื่องจากทางการกัมพูชาไม่พอใจฝ่ายไทยที่ไม่ยินยอมให้ใช้ชื่อตามหลักสากลว่าปราสาทเปรี๊ยะฮิวีเฮียร์ (Preah Vihear) ซึ่งเป็นภาษาเขมรที่บรรพบุรุษชาวเขมรใช้มาตั้งแต่ศตวรรษที่ 9-10 แต่ทางการไทยกลับให้ใช้ชื่อไทยๆ ว่า ปราสาทพระวิหาร (Phra-Viharn) โปรดดูหนังสือพิมพ์มติชนรายวันฉบับวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 หน้า 15

ฝ่ายแพ้คดีความเขาพระวิหารสื่อมวลชนของไทยจึงสื่อสารแก่คนไทยโดยการเลือกเอาภาพเป็ยตาตีมาขึ้นปกหนังสือคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ โดยบรรยายภาพไว้ว่า

“เป็ยตาตี” เป็นตอนบนของเขাপระวิหาร แผ่นหินมีที่มาชะงักงันอยู่ บนหน้าผาสูงชัน หน้าผาออกไปที่มองเห็นดำมืดเป็นที่ราบต่ำของประเทศกัมพูชา ซึ่งเต็มไปด้วยเหวและดงดิบไม่มีทางใดที่พวกเขมรหรือที่ชาวพื้นเมืองเรียกว่า “เขมรต่ำ”....จะมาได้เลย (ศิริอักษรจำกัด, 2505: ไม่มีเลขหน้า)

ภาพของเป็ยตาตี ซึ่งเป็นส่วนของปลายชะง่อนผาอันเป็นที่ตั้งของปราสาทพระวิหารที่มีทางขึ้นอยู่ทางฝั่งไทยกับที่ราบต่ำในประเทศกัมพูชาได้ถูกนำมาใช้ โดยเน้นที่คำว่า “เป็ยตาตี” ว่าเป็นเหมือนปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ขวางกั้นไม่ให้ “เขมรต่ำ” ซึ่งนอกจากจะหมายถึง ลักษณะของภูมิประเทศเขมรที่อยู่ต่ำกว่าทางฝั่งประเทศไทยแล้วคำว่า “เขมรต่ำ” ยังสื่อความหมายถึงคนในดินแดนเขมรที่ซึ่งไทยมองว่ามีสถานะต่ำกว่าตนไม่ให้ขึ้นมายังศาสนสถานของไทยต้องสูญเสียไปตามคำตัดสินของศาลฯ จากคำอธิบายของหน้าปกหนังสือคำพิพากษาของศาลโลก คดีเขาพระวิหารชี้ให้เห็นว่า นอกจากฝ่ายไทยจะไม่พอใจต่อคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศแล้ว ยังสะท้อนลักษณะความคิดที่ฝ่ายไทยเห็นว่า ตนเองเหนือกว่าคนเขมรและประเทศกัมพูชาออกมาด้วย ปรากฏการณ์เช่นนี้ปรากฏขึ้นเด่นชัดมากขึ้น นับตั้งแต่ฝ่ายกัมพูชายื่นเรื่องให้ศาลฯ พิจารณาคดีเขาพระวิหาร นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาความสนใจต่อโบราณสถานแห่งนี้ได้ทำให้รัฐบาลและสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ของไทยหยิบยกเอาเรื่องราวในอดีต โดยเฉพาะเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์แบบพงศาวดารมายืนยันความเหนือกว่าของไทยต่อกัมพูชา เช่น งานของสิริเปรมจิตต์ เรื่องสงครามระหว่างไทยกับเขมรและเขาพระวิหารของไทย ซึ่งได้เล่าถึงสงครามในประวัติศาสตร์ตามทัศนะของไทยแล้วสรุปความเห็นของผู้เขียนซึ่งตรงกับทัศนะของชาวไทยร่วมสมัยที่ ว่า

“เหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างไทยกับเขมรนั้น มักจะเกิดขึ้นจาก กษัตริย์เขมรหรือ ผู้นำของเขมรได้ก่อขึ้นก่อนแทบทั้งสิ้น ซึ่งทั้งนี้เราจะเห็น

ได้ว่า กษัตริย์เขมรได้เป็นผู้ก่อเรื่องราวขึ้น ก่อนเสมอ...การที่ไทยได้ทำสงครามกับเขมรหรือขอมในแต่ละครั้งนั้น ก็เนื่องมาจากกษัตริย์กัมพูชาได้รุกรานประเทศไทยก่อน” (สิริ เปรมจิตต์, 2502: 101)

ความเห็นของผู้เขียนผลงานประวัติศาสตร์ชิ้นนี้ นอกจากจะเป็นการสรุปความเห็นตามหลักฐานและทัศนคติของฝ่ายตนแล้ว การประเมินพฤติกรรมของฝ่ายตรงข้ามว่าเป็น “ผู้ร้าย” หรือเป็นตัวการของความขัดแย้ง ยังสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของงานเขียนประเภทพงศาวดารของไทยที่มีต่อสังคมไทย พงศาวดารซึ่งเป็นเครื่องเชิดชูความยิ่งใหญ่และบารมีของพระมหากษัตริย์ไทยจึงได้ถูกนำมาใช้ตีความให้เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบันที่ไทยเผชิญ ด้วยสำนึกในประวัติศาสตร์เช่นนี้ สื่อมวลชนและคนไทยจำนวนมากนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงยังคงประเมินรัฐบาลกัมพูชาที่มีนายกรัฐมนตรีฮุน เซน หรือสมเด็จจสีหนุเป็นพระประมุขแห่งรัฐ (ระหว่าง ค.ศ. 1955-1970) ว่าเป็นฝ่ายผิด เป็น “ขอมแปรพักตร์” ตามอย่างที่ปรากฏในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ราชสำนักไทยเขียนขึ้น

เมื่อมองในแง่สิ่งที่เรารับรู้เกี่ยวกับอดีตหรือที่เรียกว่า ประวัติศาสตร์จึงไม่แตกต่างจากศาสตร์แขนงๆ อื่นในฐานะที่เป็นเพียงความพยายามของมนุษย์ที่จะประมาณาการ “ความจริง” ที่ผ่านมาแล้วในอดีตขึ้นมาใหม่ ด้วยเหตุนี้ เมื่อกล่าวถึงอดีต นักประวัติศาสตร์หัวก้าวหน้าจึงมองเห็นว่า เป็นเพียงสิ่งที่มนุษย์นี้ก่อออกแล้วเอามาประสมกันขึ้นใหม่ ในภาษาอังกฤษ อดีต จึงหมายถึงเหตุการณ์ที่เรารวบรวมได้จากการนึก (re-collected) อดีตนั้นดำรงอยู่โดยสัมพันธ์กับประสบการณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปของภาษาจากมโนภาพของมนุษย์เอง โดยเชื่อว่า มันเป็น “ความจริง” ดังนั้นประวัติศาสตร์ในฐานะแขนงวิชาหนึ่ง จึงเป็นเรื่องเล่าว่าทกรรมเกี่ยวกับอดีต (Thongchai Winichakul, 1994: 140) ด้วยเหตุที่ประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นนี้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างจินตนาการถึงอดีตร่วมกันของคนในสังคม สิ่งนี้จึงมักถูกควบคุมโดยรัฐ ประวัติศาสตร์ของชาติเองจึงมักเกิดขึ้นจากการให้ความหมายโดยผู้กุมอำนาจรัฐเป็นสำคัญ โดยที่เรื่องในประวัติศาสตร์นั้นก็มักจะเป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่กุมอำนาจรัฐ หรือเป็นประวัติศาสตร์

ที่เขียนเพื่อใช้สนับสนุนสร้างความชอบธรรมของการอยู่ในอำนาจของผู้ที่กุมอำนาจรัฐนั้นๆ ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นการสถาปนา “ความจริง” เพื่อครอบงำให้เกิดความสมยอมโดยสมัครใจไม่ใช่การใช้กำลังบังคับ

อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์ก็ไม่ใช่ว่าสิ่งที่คุณอำนาจรัฐหนึ่งๆ จะสามารถควบคุมได้โดยเด็ดขาด แต่มักมีประวัติศาสตร์ฉบับที่ต่างออกไปด้วย เช่น ในกรณีเรื่องปราสาท “พระวิหาร”² และปราสาทพระวิหารก็เป็นการปะทะผลานที่เกิดขึ้นระหว่างฝ่ายไทยและกัมพูชา ซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกัน กล่าวคือ ในขณะที่ฝ่ายไทยเชื่อว่าตนมีความเหนือกว่ากัมพูชา ฝ่ายกัมพูชาก็พยายามโต้ตอบความคิดการนิยามความหมายความสัมพันธ์ข้างต้นกับไทย ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาที่แย่งชิงการมีอำนาจมากกว่ากันของแต่ละฝ่าย ทั้งในทางการเมืองระหว่างประเทศและการพยายามมีอำนาจเชิงวัฒนธรรมเหนืออีกฝ่าย จึงเรียกกระบวนการข้างต้นนี้ว่า การเมืองวัฒนธรรม (Cultural politics) คือ การต่อสู้กันทางการเมืองในมิติของวัฒนธรรม ซึ่งแสดงออกอย่างชัดเจนผ่านการเขียนงานทางประวัติศาสตร์ ทั้งแบบวิชาการและฉบับทางการของการของฝ่ายไทย³ และกัมพูชา ซึ่งล้วนมีจุดประสงค์เพื่ออธิบายความชอบธรรมของตนในการครอบครองปราสาทพระวิหาร/“พระวิหาร”

² ในบทความชิ้นนี้จะใช้คำว่า “พระวิหาร” ในความหมายเฉพาะที่หมายถึงมุมมองของฝ่ายกัมพูชา ซึ่งแตกต่างจากพระวิหารที่จะหมายถึงความเห็นของ “คนไทย” ตามหลักการการถอดคำเขมรดด้วยอักษรไทยพึงเรียกโบราณสถานนี้ว่า เปรียะฮิวีเยีย แต่ตามที่ได้กล่าวถึงในข้างต้นคำคำนี้เป็นส่วนหนึ่งในการต่อสู้ทางการเมืองวัฒนธรรมระหว่างสองฝ่ายการเลือกใช้คำในแบบภาษาเขมรย่อมกระทบความสัมพันธ์เชิงอำนาจในหลายมิติ การเลือกใช้คำว่าพระวิหารในเครื่องหมายคำพูด (“พระวิหาร”) จึงเป็นสิ่งเหมาะสมที่จะใช้สื่อสารกับคนไทย

³ ในปีพ.ศ. 2551 เมื่อความขัดแย้งเรื่องปราสาทพระวิหารเป็นที่สนใจของประชาชนชาวไทยอีกครั้ง สำนักงานงานโบราณคดีกรมศิลปากรได้จัดเสวนาเรื่อง องค์ความรู้จากปราสาทพระวิหารขึ้น ซึ่งพบว่าผู้จัดงานได้นำบทความร่วมสมัยเมื่อ 45 ปีก่อน มาตีพิมพ์ซ้ำ โดยในบทความของดำเนียร เลขะกุล เรื่อง *ปราสาทพระวิหาร ใครสร้างขอมหรือเขมร?* ดำเนียร เลขะกุล อ้างว่าเขมรในปัจจุบันไม่ใช่ขอมจึงไม่ใช่ผู้สร้างปราสาทพระวิหารขึ้น (ไทยจึงมีสิทธิ์ครอบครอง) โปรดดูดำเนียร เลขะกุลปราสาทพระวิหาร ใครสร้างขอมหรือเขมร? อ.ส.ท. 3 (สิงหาคม 2505): 7 อ้างในสำนักโบราณคดี กรมศิลปากร, เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่ององค์ความรู้จากปราสาทพระวิหาร ณ ห้องประชุมสำนักหอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2551.

ด้วยเหตุนี้ในขณะที่ทางฝ่ายไทยพยายามที่จะอธิบายประวัติศาสตร์ของปราสาทพระวิหาร โดยเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์แบบพงศาวดารของตนเพื่อแสดงความชอบธรรมในการเป็นเจ้าของปราสาทพระวิหาร ฝ่ายกัมพูชากลับเลือกที่จะหยิบเอาความรู้ประวัติศาสตร์โบราณจากยุคอาณาจักรเขมรที่รุ่งเรืองสว่างรากฐานไว้ขึ้นมาเขียนเป็นประวัติศาสตร์ของ “พระวิหาร” ในมุมมองของตน เพื่อตอบโต้และสร้างความภาคภูมิใจให้คนในประเทศ ตลอดจนใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมืองในกัมพูชาเอง ดังนั้นจึงพบหลักฐานที่ปัญญาชนชาวเขมรและสมเด็จพระนโรดม พรมะนิพนธ์ลงในหนังสือพิมพ์ทั้งในและนอกประเทศ โดยทรงประกาศจุดยืนของพระองค์ในฐานะผู้นำประเทศเพื่อกระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกร่วมของประชาชนชาวเขมร ให้เห็นด้วยกับนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลกัมพูชา ตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ. 1959 หลังจากที่ทางรัฐบาลกัมพูชายื่นคำขอเรื่องปราสาท “พระวิหาร” ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศจนทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ทั้งจากประชาชนและสื่อมวลชนฝั่งไทยและกัมพูชา ซาน ยูน (San Yun) นักการเมือง ซึ่งเป็นที่ไว้วางใจจากสมเด็จพระนโรดม พรมะนิพนธ์ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบต่อพระองค์เจ้าสีสุวัดี มุณีวงศ์ คู่แข่งทางการเมืองของพระองค์ระหว่างปี ค.ศ. 1956-1957 (ฤๅ ฐา, 2006: 56-57) จึงได้เขียนบทความเพื่อตอบโต้ท่าทีของสื่อมวลชนและรัฐบาลของไทยโดยโจมตีคำโฆษณาชวนเชื่อของไทยว่า

การให้ข้อมูลอันวากวนและบิดเบือนในเรื่องอันแปลกประหลาดที่ว่าขอมไม่ใช่เขมรและไม่ใช้บรรพบุรุษของชาวกัมพูชา ทั้งหมดเป็นการปลุกปั่นอย่างเบาปัญญาวันต่อวันของสื่อมวลชนของไทย พวกเราต้องแสดงออก ซึ่งการเรียกร้องความเสมอภาค ด้วยพวกเราไม่อาจทนต่อความเจ็บปวดจากการบิดเบือน ด้วยเหตุผลที่ว่าประเทศไทยในปัจจุบันไม่อาจยอมรับความจริงที่ว่า พวกเขาเคยตกอยู่ใต้อำนาจของบรรพบุรุษของเรา พวกเขาจึงได้แต่งเรื่องไม่จริงทางประวัติศาสตร์ที่ว่า ชาวกัมพูชาเป็นลูกผสมระหว่างพวกเขาชาวไทยกับเชื้อชาติอันน่าพิศวงที่พวกเขาเรียกว่าขอม (Khom) ด้วยข้อสันนิษฐานเช่นนี้ ทำให้พวกเขาอ้างว่าปราสาท “พระวิหาร” เป็นของประเทศ

ไทย และด้วยเหตุผลเดียวกันกัมพูชาจึงเป็นส่วนหนึ่งของ “แคว้นที่เสียไป”
ให้แก่จักรวรรดินิยมฝรั่งเศส (San Yun, 1959: 13.)

ย้อนกลับในปี ค.ศ. 1863 ในขณะที่ฝรั่งเศสสามารถสถาปนาความเป็น
ผู้อารักขารัฐกัมพูชาได้นั้น ศัตรูเก่าของฝรั่งเศส คือ อังกฤษก็สามารถควบคุม
ดินแดนทางตอนใต้ของพม่า และยังมีอิทธิพลต่อราชสำนักไทย สิ่งนี้ทำให้
ข้าราชการชาวฝรั่งเศสซึ่งมีฐานที่มั่นอยู่ในไซ่ง่อน จำต้องเร่งดำเนินจัดคณะสำรวจ
แม่น้ำโขง (Mekong Exploration) โดยหวังว่าเส้นทางน้ำนี้จะสามารถเชื่อมเส้นทาง
การค้ากับจีนทางตอนใต้ โดยหวังผลเรื่องการแข่งขันอำนาจและการค้ากับอังกฤษ
เป็นสำคัญ และมีผลพลอยได้ คือ การได้โฆษณาความสำเร็จของตน ผลจากการ
สำรวจเส้นทางเดิน เช่น ภาพวาด การบรรยายการเดินทางตลอดจนการนำเอา
โบราณวัตถุจากดินแดนที่รกร้างภายใต้ควบคุมอย่างหลวมๆ ของสยามจึงถูกนำ
มาจัดแสดงที่กรุงปารีส และทำให้โลก (ตะวันตก) ในยุคนั้นได้สัมผัสถึงความ
ยิ่งใหญ่ของศิลปะจากเมืองพระนคร (Coe, 2003: 15) ในระหว่างปี ค.ศ. 1882-
1883 คณะนักสำรวจชาวฝรั่งเศส คือ เอเตียง เอโมนิเยร์ (Etienne Aymonier)
ที่เดินทางพร้อมลูกหาบชาวเขมรได้เดินทางผ่านหมู่บ้านเบ็งมลู (Mèng Melou)
ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ชาวกวยและเขมรออาศัยอยู่ร่วมกัน ในบันทึกของคณะเดินทาง
ได้กล่าวถึงยอดเปรียะฮิวีเอียร์ (Peak Preah Vihear) และอนุสาวรีย์ (Monument)
บนยอดเขา โดยคณะผู้เดินทางได้ทำการบันทึกชื่อเป็นภาษาฝรั่งเศสสำนวนเขมร
ไว้ว่า Prah Vihár “เปรียะฮิวีเอียร์” (Aymonier, 2008: 182-183) ในเวลาต่อมา
ในปี ค.ศ. 1901 งานผลการศึกษาปราสาท “พระวิหาร” ทั้งในแง่สถาปัตยกรรม
และจารึกของ เอโมนิเยร์ ก็ได้ถูกเผยแพร่ในภาษาฝรั่งเศส โดย เอโมนิเยร์สรุป
ความสำคัญของโบราณสถานแห่งนี้ตามข้อความที่ปรากฏในศิลาจารึกในสมัยของ
พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 และ สุริยวรมันที่ 2 ว่า

พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 โปรดให้สร้างปราสาท “พระวิหาร” ขึ้นในช่วงกลาง
คริสต์ศตวรรษที่ 10 ในนามของศรีศิขศวรหรือผู้เป็นใหญ่ในขุนเขาโดยพบ
จารึกของกษัตริย์องค์เดียวกัน กระจายอยู่ทั่วไปในจังหวัดศรีสะเกษ...ต่อมา
พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ทรงโปรดให้สร้างที่ประทับส่วนพระองค์ ไว้ที่โคปุระ

หลังกลาง โดยข้อความในจารึกที่ปรากฏซึ่งมีความแบบเดียวกับที่ปรากฏที่พนมสนัดกระบุงถึงการประกาศเฉลิมฉลองการสร้างศาสนสถานครั้งสำคัญของยุคโดยจารึกหลักสุดท้ายที่พบ ซึ่งถูกจารขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 11 ยังกล่าวถึงการขยายตัวของศาสนสถานซึ่งสร้างอุทิศแด่อาณาจักรของชาวกัมพูชา (Aymonier, 1999: 256-257)

การค้นพบศาสนสถานแห่งนี้หลังจากถูกทิ้งร้างไว้กลางป่าเขาหลังการเสื่อมอำนาจลงไปของอาณาจักรเขมรในช่วงศตวรรษที่ 13-14 และการรื้อฟื้นเรื่องราวประวัติศาสตร์ความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรเขมรโบราณของฝรั่งเศส จึงเป็นผลมาจากความต้องการที่จะขยายอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจของฝรั่งเศสในช่วงศตวรรษที่ 19 ซึ่งนำนักสำรวจชาวฝรั่งเศสไปสู่การค้นพบศาสนสถานแห่งนี้ และเกิดการสร้างความรู้ความเข้าใจจากหลักฐานที่ตกทอดมาจากอดีต จนในที่สุดฝรั่งเศสสามารถเขียนประวัติศาสตร์ของอาณาจักรเขมร (Khmer Empire) ขึ้นว่าเป็นเจ้าของอารยธรรม/วัฒนธรรมที่เคยครอบงำผู้คนในดินแดนแถบนี้ โดยที่ชาวเขมรและชาวไทย ในช่วงเวลาหนึ่งเองต่างก็ยอมรับคำอธิบายของนักวิชาการชาวฝรั่งเศสเหล่านี้ ดังเช่นในปี พ.ศ. 2472 ข้าหลวงฝรั่งเศส (Resident) และผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดี อองรี ปาร์มองติเอร์ (Henri Parmentier) เป็นผู้ให้การต้อนรับสมเด็จพระยาจังกษานูภาพโดย ปาร์มองติเอร์ได้อธิบายถึงโบราณวัตถุสถานแห่งนี้ว่า

พระวิหารนี้พระเจ้าแผ่นดินเขมรองค์ที่สร้างนครวัดและนครธมเป็นผู้สร้างขึ้นในสมัยเดียวกับนครวัดและนครธมนั้น เดิมเป็นวังที่ประทับเครื่องบนแปนไม้แล้วเปลี่ยนแปนหิน รู้ได้โดยห้องแคบเกินส่วนเสียขนาดหลังคาบางตอนแก่แปนมุงอิฐก็มีแล้วอุทิศเป็นเทวสถาน เป็นปราสาทหินขนาดใหญ่ตั้งอยู่บนเนินมผา มีถึง 5 ปรางค์ ปรางค์ใหญ่อยู่ชั้นที่ 5 มีคดรอบหลังปรางค์ใหญ่ออกไปแปน หน้าผาแลเห็นเขมรดำคล้ายกับมองลงจากเครื่องบนและแลเห็นลงไปยังพื้นล่างได้ทุกแง่ฝีมือสลักลวดลายงามมาก ตรงที่สร้างจะหาปราสาทหินแห่งใดงามถึงแปนไม่มี... (ปริบาลบุรีภัณฑ์, 2531: 40-40. สะกดตามต้นฉบับ)

คำอธิบายของผู้เชี่ยวชาญชาวฝรั่งเศสที่กราบทูลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ราชานุภาพนั้นในด้านหนึ่งย่อมเป็นการแสดงออกถึงการต้อนรับแขกผู้มาเยือน ซึ่งตามหลักฐานการฟ่องคืดความของฝ่ายกัมพูชาอ้างว่า ปาร์มองติเออร์เป็นหนึ่งในเจ้าหน้าที่ของฝรั่งเศสที่ดูแลรักษาโบราณวัตถุสถานแห่งนี้ ด้านหนึ่งคำอธิบายของปาร์มองติเออร์จึงสะท้อนสิ่งที่ผู้เชี่ยวชาญชาวฝรั่งเศสซึ่งทำงานเกี่ยวกับโบราณสถานแห่งนี้ในช่วงทศวรรษที่ 1930 ดังนั้นตามการรับรู้ของฝรั่งเศสในช่วงนี้จึงให้ความสำคัญกับเรื่องสถาปัตยกรรมของโบราณสถานเป็นสำคัญ ซ้ำยังอธิบายว่า ก่อนหน้านั้นสถานที่แห่งนี้ยังเป็นที่ประทับของกษัตริย์เขมรก่อนที่จะถูกปรับให้เป็นเทวสถานหรือศาสนสถานอย่างที่เข้าใจกันในปัจจุบัน ความเห็นในข้างต้นของผู้เชี่ยวชาญชาวฝรั่งเศสถูกนำมาเผยแพร่ต่อโดยปัญญาชนชาวไทย อาทิ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ราชานุภาพ ผู้ได้รับสามัญนามว่าเป็นบิดาของประวัติศาสตร์ไทยเองก็ทรงนำความรู้ข้างต้นมาเผยแพร่ในช่วงอีกหลายปีต่อมา โดยทรงพระนิพนธ์ว่า

ปราสาทหินพระวิหารแปลกกับปราสาทหินแห่งอื่นๆ ทั้งในแดนเขมร และในแดนไทยไม่มีที่ไหนเหมือน ที่แปลกนั้นเป็น 2 สถาน คือ สถานหนึ่ง ทำรูปทรงเหมือนอย่างพลับพลาต่อติดกันไปหลายหลังมีข้อฟ้าใบระกาตามมุขคล้ายกับบันลมเรือฉางกระดานไม่มีปราสาทไม่มีพระระเบียง แลดูเหมือนเป็นราชมณเฑียรที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินยิ่งกว่าเทวสถาน (ดำรง ราชานุภาพ, 2513:350)

อิทธิพลความคิด ความเข้าใจและวิธีการอธิบายของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ราชานุภาพซึ่งได้ทรงรับอิทธิพลมาจากผู้เชี่ยวชาญชาวฝรั่งเศสร่วมสมัยทำให้พระราชนิพนธ์ของพระองค์นั้นจึงมีความใกล้เคียงกันอย่างมากทั้งในเรื่องวิธีการอธิบายและข้อสรุปที่ว่า ปราสาท “พระวิหาร” ว่าเป็นสิ่งที่แสดงออกซึ่งอำนาจทางการเมืองของกษัตริย์เขมร แนวทางการอธิบายนี้ ซึ่งควรถือว่าเป็นแนวคิดกระแสหลักของนักวิชาการชาวฝรั่งเศส ซึ่งต่อมาได้ถูกยอร์ช เซเดส์ (Gorge Coedès)

วิจารณ์โดยเรียกผู้มีแนวคิดเช่นนี้ ซึ่งมักอธิบายถึงโบราณวัตถุสถานโดยขาดหลักฐานยืนยันและเรียกแนวความคิดข้างต้นนี้ ว่าเป็นพวกบุชชาโรแมนติก (Romanticism) เพราะมีรสนิยมค่อนข้างโรมันติกกับซากโบราณสถาน โดยมักจะชอบที่จะเชื่อท้งๆ ที่มีหลักฐานที่ตรงกันข้ามกับความเชื่อของตน (ยอร์ช เซเดส์, 2546: 21) สำหรับเซเดส์แล้วคำอธิบายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของโบราณสถานตามแนวทางที่เรียกว่าลัทธิโรแมนติกเป็นสิ่งที่ไม่สมเหตุสมผลกับหลักฐานที่มีนักหากแต่ในครั้งที่ต้องดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการของสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ (Ecole Française d' Extrême Orient) เซเดส์ก็ไม่อาจมีทางเลือกมากนัก เซเดส์จึงจำต้องเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ตามแนวทางที่รัฐบาลวิชซี (Vichy) ซึ่งขึ้นนามมีอำนาจ หลังจากที่รัฐบาลสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ 3 พ่ายแพ้แก่เยอรมัน รัฐบาลวิชซีนั้นต้องการลดความคิดแบบรวมศูนย์ด้วยและทำการเผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับความยิ่งใหญ่ของชนพื้นเมืองแต่ละกลุ่มโดยหวังว่าแนวทางนี้จะช่วยลดอิทธิพลความคิดในการปฏิบัติซึ่งชาวสยามและญี่ปุ่นนำมาเผยแพร่ แม้ว่าตามทัศนะของนักวิชาการชาวฝรั่งเศสในยุคบุกเบิกแล้วหลักฐานประวัติศาสตร์ของชาวพื้นเมืองโดยเฉพาะหลักฐานประเภทพงศาวดารนั้นจะมีความไม่น่าเชื่อถือ เนื่องจากมีเนื้อความที่เกินจริงหลายๆ ประการ แต่เมื่อถึงเวลาที่ต้องศึกษาประวัติศาสตร์ของประเทศอาณานิคมของตนแล้ว นักประวัติศาสตร์ชาวฝรั่งเศสยุคบุกเบิกทั้ง ของ มูรา (Jean Moura) เอเตียนเอโมนิเยร์ (Etienne Aymonier) และที่สำคัญที่สุด ยอร์ช เซเดส์ (Gorge Coedés) ต่างใช้หลักฐานของชนพื้นเมืองประเภทต่างๆ เป็นหลักฐานสำคัญในการศึกษาและสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์กัมพูชา (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2537: 4)

ยอร์ช เซเดส์ เป็นหนึ่งในคณะผู้มีความชำนาญการด้านวัฒนธรรม (High erudite cultural team) ซึ่งรับนโยบายของรัฐบาลวิชซีมาปรับใช้กับชาวพื้นเมือง ซึ่งการหันมาใช้แนวนโยบายข้างต้นทำให้นักวิชาการมีอิสระมากขึ้นในการเผยแพร่เรื่องราวประเภทตำนานพื้นเมือง สำหรับในกัมพูชาตำนานการต่อต้านการรุกรานของสยามและความยิ่งใหญ่ของพระบาทชยวรมันที่ 7 นั้นถือเป็นแกนกลางของเรื่อง

(Edwards, 2008: 231) ด้วยเหตุนี้ผลงานทางวิชาการเซเดส์เกี่ยวกับกษัตริย์พระองค์ซึ่งเดิมเป็นผลงานของบรรดานักวิชาการชาวฝรั่งเศสจึงได้รับการสนับสนุนให้แปลเป็นภาษาเขมรเพื่อเผยแพร่ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1935 (ตามข้อมูลที่ปรากฏในต้นฉบับภาษาเขมร) กระบวนการเผยแพร่ความรู้ของฝรั่งเศสที่ดำเนินการภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาล ทำให้การสร้างความรู้เกี่ยวกับเมืองพระนครของนักวิชาการชาวฝรั่งเศสซึ่งดำเนินมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1930 โดยมีหน่วยงานหลักของฝรั่งเศสและบรรณालยประจำพระนคร (Bibliothèque Royale) ประจำกรุงพนมเปญทำหน้าที่แปลและเผยแพร่ผลงาน จนทำให้ความรู้ของฝรั่งเศสแพร่กระจายไปสู่ปัญญาชนชาวเขมร โดยในตอนหนึ่งของผลงานแปลระบุว่าทำหน้าที่ในการเผยแพร่เรื่องราวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม

การศึกษาในช่วง 30 ปีให้หลังนี้ ได้สร้างความเข้าใจที่ชัดเจนสมบูรณ์ขึ้นในเรื่องราวของพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏพระนามเพียงในพงศาวดารว่าเป็นกษัตริย์ผู้ครองราชย์ในช่วงปี ค.ศ. 1900 ในตอนนั้นเรทราบว่าพระองค์เป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดในเมืองเขมร โดยทรงขยายพระราชอาณาเขตพรหมแดนของพระนครออกไปอย่างกว้างขวางในคราวนี้ทรงได้ครอบครองเมืองจามและทรงดำริให้สร้างปราสาทขนาดใหญ่ สร้างความเจริญรุ่งเรืองแต่พระนครอย่างไม่มีกษัตริย์องค์ใดเคยปฏิบัติ (สิริสุ สัมผัส, 1935: 5-6 [ยอร์ช เซเดส์, 1935:5-6])

ความยิ่งใหญ่ของพระบาทชัวยรมันที่ 7 ตามที่เซเดส์อธิบายเป็นข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการตีความข้อความที่ปรากฏอยู่บนศิลาจารึกต่างๆ ที่พบในประเทศกัมพูชาโดยเมื่อผนวกกับแนวคิดที่เซเดส์เองก็โจมตีว่าเป็นแบบโรแมนติก หรือ ลัทธิโรแมนติกแบบฝรั่งเศส ซึ่งได้แก่ความคิดที่ให้ความสำคัญกับอดีต เพราะเห็นคุณค่าของอดีตไม่เพียงแต่ในฐานะที่เป็นสิ่งที่น่าศึกษาเท่านั้น หากแต่เห็นว่าอดีตยังแฝงไว้ซึ่งความดีงามบางอย่างที่ดำรงความเป็นชาติของตนไว้ รวมไปถึงกับการพรรณนาอดีตงานเขียนประวัติศาสตร์สกุลนี้จึงสร้างความรู้สึทางชาตินิยมอย่างรุนแรงไปด้วย (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2525: 87) แนวคิดที่อยู่เบื้องหลังการตีความ

เช่นนี้ได้ทำให้ข้อความที่ปรากฏในจารึกซึ่งเป็นการประกาศถึงความยิ่งใหญ่ของ กษัตริย์ผู้ทรงดำริให้จารึกข้อความนั้นไว้จึงถูกอธิบายว่าเป็นเรื่องของการขยาย อำนาจทางการเมืองของพระมหากษัตริย์แห่งอาณาจักรเขมร (Khmer Empire) ในปี ค.ศ. 1944 หนังสือเรื่องรัฐที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมฮินดูในอินโดจีน (Les Etats hindouisés d’ Indochine et d’ Indonésie) ซึ่งเป็นหนังสือที่เซเดส์ประมวล ความรู้ผลงานค้นคว้าของนักวิจัยชาวฝรั่งเศสร่วมสมัยของตนไว้ นั่นเซเดส์จึงสรุป ถึงการพบจารึกของพระบาทชัวยรมันที่ 7 ในสถานที่ต่างๆ กัน ว่า

พระบาทชัวยรมันที่ 7 ทรงขยายอำนาจการปกครองออกไปอย่าง กว้างใหญ่จนทางเหนือขยายไปถึงประเทศเวียดนามและลาวทางตะวันตก ทรงขยายอำนาจของกัมพูชากลับไปครอบครองพื้นที่บริเวณปากแม่น้ำ เจ้าพระยาอีกครั้ง ในสมัยของพระองค์เขตแดนของกัมพูชาที่ขยายออกไปมี ขนาดเท่ากับของอาณาเขตของอาณาจักรฟูนัน...(Coedès, 1966: 107)

คำว่า “ฟูนัน” ซึ่งเป็นคำที่ปรากฏอยู่ในบันทึกของจีนเมื่อกล่าวถึงอาณาจักร ของชนภายนอกที่ราชสำนักจีนทำการติดต่อด้วยได้ถูกยอร์ช เซเดส์อธิบายด้วย หลักนิรุกติศาสตร์ว่าหมายถึงคำว่าพนม (bnam) ในภาษาเขมรโบราณอันหมายถึง เนินเขาเตี้ยๆ ของเมืองบาพนมที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของกัมพูชา (Coedès, 1968: 61) การอธิบายตามทัศนะของยอร์ช เซเดส์ประวัติศาสตร์กัมพูชา จึงมีทั้งความยิ่งใหญ่และสืบเนื่องยาวนานมาตั้งแต่ช่วงต้นคริสต์ศักราชอีกทั้งมี ความยิ่งใหญ่ทางการเมืองในระดับที่บันทึกของจีนเรียกว่าเป็น “อาณาจักร” ซึ่งใน เวลาต่อมาคำอธิบายเช่นนี้สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชาวเขมรอย่างมาก ในสมัย ต่อมาเมื่อฝรั่งเศสมอบเอกราชให้กัมพูชาแล้ว แนวคิดที่ฝรั่งเศสวางรากฐานไว้ให้ กับกัมพูชาก็ยังคงถูกนักประวัติศาสตร์เขมรนำมาใช้ เช่นในหนังสือแบบเรียนของ กัมพูชาในยุคที่กัมพูชาได้รับเอกราชแล้วก็ยังนำเอาแนวแนวคิดข้างต้นของ ฝรั่งเศสมาบรรจุไว้ในแบบเรียนประวัติศาสตร์ โดยขยายความว่า

ในสมัยอดีตกาลประเทศกัมพูชาเป็นประเทศในโลกตะวันออกประเทศ หนึ่งที่มีความมั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติและอำนาจพระมหากษัตริย์เขมรได้สร้าง

ปราสาทหินที่มีความวิจิตรสวยงามไว้มากมายตั้งปรากฏอยู่ทั่วพระราชอาณาจักรจนถึงทุกวันนี้ ตามกำแพงผนังของปราสาททั้งหลายนั้นยังพบว่ามีอักษรเขมรโบราณหรือภาษาบาลีสันสกฤตสลักไว้ ข้อความที่จารึกไว้ล้วนเป็นสิ่งๆ ที่ทำขึ้นตามพระประสงค์ขององค์พระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ ซึ่งทรงต้องการแสดงพระบรมเดชานุภาพประกาศความเป็นเจ้าของแผ่นดิน (ร เทเวธิ, 1959: ๑) [โร โกวิท, 1959: ข]

ฝรั่งเศสไม่ได้เพียงสร้างให้ชาวเขมรรู้สึกถึงความยิ่งใหญ่หากแต่ยังได้อธิบายให้ชาวเขมรในขณะนั้นเข้าใจว่า ตนเองซึ่งปัจจุบันอยู่ใต้การคุ้มครองของฝรั่งเศสเป็นทายาทผู้สืบทอดความยิ่งใหญ่จากอาณาจักรเขมรโบราณ โดยมีชาวฝรั่งเศสเป็นผู้เข้ามาช่วยฟื้นฟูความยิ่งใหญ่ให้ฟื้นคืนหลังจากสิ้นสุดยุคเมืองพระนคร (Chandler, 1993: 10-11) โดยเซเดส์ ได้อ้างถึงข้อความที่ปรากฏในจารึกหลักต่างๆ ว่าเป็นสิ่งที่เชื่อมอดีตอันยิ่งใหญ่ของอาณาจักรกัมพูชาเข้ากับปัจจุบัน โดยในส่วนของปราสาท “พระวิหาร” นั้นในระหว่างปี ค.ศ. 1943-1946 ซึ่งคาบเกี่ยวกับช่วงเวลาสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นเซเดส์ และ ปีแอร์ ดูปอง (Pirere Dupont) เลขาธิการของพุทธศาสนบัณฑิตย ได้ร่วมกันแปลและตีความจารึกสามหลัก คือ จารึกปราสาท “พระวิหาร” จารึกพนมสันต์กและจารึก สตอก ก๊อก รมขึ้นโดยระบุว่าข้อความในจารึกซึ่งกล่าวถึงการพระราชทานทรัพย์สินอย่างต่อเนื่องของกษัตริย์แห่งเมืองพระนครนั้นมีเป้าหมายทางเศรษฐกิจ เพื่อการขยายการตั้งถิ่นฐานชาวเขมรโดยทรงปรารถนาให้ศาสนสถานเป็นศูนย์กลางของชุมชนชาวเขมรที่ขยายออกไป ยังทิศตะวันตกและทิศเหนือ (Coedès and Dupont, 1943: 56-57)

พุทธศาสนบัณฑิตย (Buddhist Institute) เป็นหน่วยงานที่ต่อมาที่มีบทบาทอย่างต่อเนื่องในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับปราสาท “พระวิหาร” จากยุคอาณานิคมจนถึงยุคที่กัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส ตัวอย่างเช่น ความพยายามที่จะเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจต่อเมืองพระนครแบบที่ฝรั่งเศสค้นคว้าให้เป็นที่ยอมรับและแพร่หลายในหมู่ชาวเขมร ตั้งแต่ในปี ค.ศ. 1927 ที่หนังสือนำเที่ยวเมืองพระนคร (Guide d'Ankor) ซึ่งนักวิชาการชาวฝรั่งเศสอันมี ยอร์ช เซเดส์ เป็นแกนนำได้ร่วม

กับปัญญาชนชาวเขมรที่มีบทบาทในทางการเมืองต่อมา เช่น ปิกขุปาง ขัต (Pang Kat) แห่งบรรณาลัยประจำพระนคร ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นสถาบันพุทธศาสนา ทัศนิตย์เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการปกครองของฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. 1929 ได้ทำการแปลความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับเมืองพระนครที่ฝรั่งเศสค้นคว้าไว้เป็นภาษา เขมรจนได้กลายเป็นฐานความรู้ให้แก่บรรดาปัญญาชนชาวเขมรในยุคต่อๆ มา เช่นปรากฏว่าในเวลาต่อมาหลังกัมพูชาได้รับเอกราช หนังสือนำเที่ยวเมืองพระนคร เล่มนี้ได้ถูกตีพิมพ์อีกครั้ง โดยในการพิมพ์ครั้งที่ 2 พบว่ามีกรรมกรเรื่องของ ปราสาท “พระวิหาร” ซึ่งเป็นปราสาทที่ตั้งอยู่นอกกลุ่มโบราณสถานแห่งเมืองพระนคร ไว้ในหนังสือด้วย โดยในหน้า 37 ได้ระบุว่าปราสาท “พระวิหาร” ว่าเป็นปราสาท ที่สร้างขึ้นด้วยวิทยาการที่มีความก้าวหน้าทางสถาปัตยกรรมจึงสามารถสร้างปราสาท บนภูเขาได้ ในส่วนคำนำของการพิมพ์ครั้งใหม่ภายใต้การปกครองรัฐบาลสังคมนิคม ราษฎรนิยม ในบทนำของหนังสือที่มีปาง ขัตเป็นผู้เขียนได้กล่าวถึงเป้าหมาย การพิมพ์หนังสือครั้งใหม่ว่า

ปรารถนาให้ชาติเขมรตื่นขึ้น ให้มีความมูมานะในการแสวงหาความรู้เพื่อให้เกิดความเจริญและมีอารยธรรมเหมือนกับสมัยพระนคร..เมื่อ(เยาวชน) ได้ไปเยือนเมืองพระนครขอให้นึกเสมอว่าไปบูชาปูชนียสถานที่บรรจ้อัฐิของบรรพบุรุษ เราพึงบูชาบรรพบุรุษอยู่เสมอด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ ผลที่เราจะได้จากการบูชาคือการทำให้จำเรื่องปราสาทขนาดใหญ่เหล่านี้ได้ โดยสิ่งนี้ยังเป็นพลังในการสร้างความมุ่งมั่นในการเรียนและการทำกิจการต่างๆ ให้สำเร็จให้มีความเจริญเหมือนสมัยพระนคร (ทัษ อัท, 1957: 8- ๓ [ปาง ขัต, 1957: ข-ค] ข้อความในวงเล็บเป็นของผู้เขียน)

คำอธิบายของเซเดส์และนักวิชาการชาวฝรั่งเศสถูกวิจารณ์จากนักวิชาการในยุคหลังทั้งในแง่ของการใช้หลักฐานที่ยึดถือความเห็นของชนชาติจีนที่นิยมให้ความสำคัญกับชนชาติที่ตนติดต่อกำทำการค้าด้วยอย่างเกินเลยจาก “ความเป็นจริง” (Vickery, 2002:1-2) หรือกระทั่งตีความหลักฐานประเภทจารึกโดยไม่เข้าใจธรรมชาติของหลักฐานประเภทนี้ที่มีลักษณะเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่กษัตริย์

ใช้เพื่อประกาศความยิ่งใหญ่และความชอบธรรมในการปกครองของพระองค์หรือราชวงศ์ ข้อความที่ลงบนแผ่นศิลาจารึกที่ปรากฏอยู่ในสถานที่ต่างๆ จึงยังคงมีอิทธิพลต่องานเขียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชาในในเวลาต่อมาแม้ว่ากัมพูชาจะได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสแล้ว เพราะคำอธิบายเช่นนี้จะสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ปัญญาชนชาวเขมรที่กำลังเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ เช่น ภัยการคุกคามตามแนวของประเทศเพื่อนบ้านทั้งเวียดนามและไทย โดยเฉพาะไทยที่อ้างสิทธิ์เข้าครอบครองปราสาทพระวิหาร ดังนั้น จึงพบว่าเมื่อทางการกัมพูชากับไทยมีความขัดแย้งกันขึ้น ในวารสารภาษาอังกฤษ Cambodian Commentary ที่ออกโดยกระทรวงข้อมูลข่าวสารของกัมพูชา (Ministry of Information) จึงเผยแพร่ข้อความซึ่งระบุถึงปราสาท “พระวิหาร” ว่า

ซากปรักหักพังของปราสาทแห่ง “พระวิหาร” อันศักดิ์สิทธิ์และน่าเลื่อมใสตั้งอยู่บนเทือกเขาฏองแร็ก อันเป็นจุดภูมิศาสตร์ที่เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรเขมร ตั้งตระหง่านอยู่ริมของทางทิศใต้ของทิวเขาอันเป็นส่วนปลายของอาณาเขตของอาณาจักรทางตะวันตก (Cambodian Commentary, 19623 (March): 18)

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โลกก้าวเข้าสู่ยุคสงครามเย็น (Cold War) รัฐบาลไทยเลือกที่จะดำเนินนโยบายต่างประเทศเข้าข้างสหรัฐอเมริกา และได้ตกลงรับความช่วยเหลือทางการทหารในวันที่ 17 ตุลาคม ค.ศ. 1950 ต่อมาทางการไทยยังได้รับรองรัฐบาลเบาไต (Bao Dai) ในเวียดนามที่สหรัฐอเมริกาตั้งขึ้น รวมทั้งส่งทหารกว่าสี่พันคนไปร่วมสงครามเกาหลี (ธนาสมุญหิ สตะเวทิน, 2518: 43-44) การดำเนินนโยบายดังกล่าวข้างต้นของไทยเป็นผลมาจากการที่รัฐบาลไทยหวาดระแวงภัยคุกคามจากจีนคอมมิวนิสต์ อีกทั้งไทยยังคัดค้านนโยบายของชาติที่ถือนโยบายเป็นกลาง (neutrality) อย่างในกรณีของนายกรัฐมนตรี ยาวหาราล เนรุต ที่สนับสนุนให้จีนคอมมิวนิสต์ได้ที่นั่งแทนจีนคณะชาติในองค์การสหประชาชาติ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2551: 477) ในช่วงต้นของการได้รับเอกราชทางฝ่ายรัฐบาลกัมพูชาเองก็มีท่าทีโน้มเอียงไปทางสหรัฐอเมริกาจึงได้

เรียกร้องให้สหรัฐอเมริกาช่วยเหลือกัมพูชาต่อต้านภัยความไม่สงบที่เกิดจากการที่พวกเวียดมินต์ (Viet Minh) คือ เวียดนามที่ได้รับอิทธิพลความคิดแบบสังคมนิยม “คอมมิวนิสต์” ที่เข้ามาเคลื่อนไหวในกัมพูชานับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1949 ด้วยเหตุนี้ สหรัฐอเมริกาจึงเข้ามามีบทบาทอย่างมากในการยุติสงครามอินโดจีนตามการประชุมที่นครเจนีวาท่ามกลางการคัดค้านของประเทศคอมมิวนิสต์ (Smith, 1965: 64) ด้วยความหวาดระแวงภัยจากคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลไทยนี้เองในช่วงเวลาที่ฝรั่งเศสกำลังถ่ายโอนอำนาจในการปกครองประเทศกัมพูชาให้แก่รัฐบาลกัมพูชาผ่านทางประเทศไทยก็ได้ใช้ข้ออ้างเรื่องความมั่นคงส่งกองกำลังตำรวจเข้ารักษาความปลอดภัยตามแนวชายแดนรอบๆ บริเวณปราสาท “พระวิหาร” (Royaume du Cambodge, 1958: 135)

ภายหลังจากมีข่าวลือแพร่สะพัดในกรุงเทพมหานครว่ารัฐบาลไทยได้ส่งกำลังตำรวจเข้ายึดครองปราสาท “พระวิหาร” ตามบันทึกของชาลส์ เมเยอร์ (Charles Meyer) ผู้ที่ปรึกษาชาวฝรั่งเศสที่ทำงานใกล้ชิดสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีที่ 9 แห่งสยามครั้งนั้นว่า ทรงมีความประสงค์จะเสด็จมาเยือนรัฐบาลไทยเพื่อระงับไม่ให้ความขัดแย้งระหว่างประเทศไม่ให้เกิดลุกลาม (สุภเวส เหมเพชร, 1971: 253 [ชาลส์ เมเยอร์, 1971: 253]) โดยทางการไทยเองก็ได้เตรียมการรับเสด็จพระองค์และคณะอย่างดี แต่กลับปรากฏว่าสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีเสด็จมาเยือนประเทศไทยในวันที่ 12 กรกฎาคม ค.ศ. 1958 นั้นก็ได้ประทับอยู่ในเมืองไทยเพียง 2-3 ชั่วโมงเท่านั้น สื่อมวลชนฝ่ายไทยจึงวิเคราะห์ว่าการเสด็จพระราชดำเนินของสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีเป็นการแสดงออกเพื่อการโฆษณาชวนเชื่อมากกว่าจะเป็นการเยือนเพื่อสันถวไมตรีตามที่รัฐบาลกัมพูชากล่าวอ้าง (สโมสรผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์, 2502: 7) ในการเสด็จเยือนครั้งนั้นฝ่ายกัมพูชาซึ่งมีนายซอน ซานเป็นหัวหน้าคณะเจรจายังคงดำเนินการเจรจากับทางการไทยระหว่างที่สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีและคณะ ท่านแปน นุตเดินทางกลับกัมพูชาไปแล้ว โดยปรากฏว่าหลังจากการประชุมกันที่กรุงเทพฯ มีข้อตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจและปัญหาชายแดนในระดับหนึ่ง โดยในครั้งนั้นนายซอน ซาน รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของกัมพูชาได้ทูลถามกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ว่าประเทศไทย

แสดงการอ้างสิทธิ “อธิปไตย”เหนือปราสาทพระวิหาร (หรือเข้ายึด) เมื่อใด ? กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทย ทรงตรัสตอบว่าตั้งแต่ปี ค.ศ. 1940⁴ เราได้คืนตามสนธิสัญญาโตเกียวในปี ค.ศ. 1941 (เสนีย์ ปราโมช, 2505: 117-118) ในระหว่างที่การเจรจาระหว่างไทยและกัมพูชาดำเนินอยู่ที่กรุงเทพฯ สมเด็จเจ้าพระยาฯ เสด็จพระราชดำเนินไปเยือนประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน การกระทำของสมเด็จเจ้าพระยาฯ ซึ่งเสด็จพระราชดำเนินเยือนจีนในโดยมีการออกแถลงการณ์ร่วมกัน ข้อซึ่งโจมตีประเทศเพื่อนบ้านที่มีท่าทีคุกคามอธิปไตยของกัมพูชาสร้างความไม่พอใจให้แก่รัฐบาลและสื่อมวลชนของไทยอย่างมาก ด้วยเห็นว่ากัมพูชากำลังใช้เงินคอมมิวนิสต์มาข่มขู่ (จำรัสดวงวิสาร ประหยัด ศ. นาคะนาท, 2505: 137-138)

ในทางตรงกันข้าม ไมเคิล ลีเฟอร์ (Michael Leifer) ผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กลับสังเกตเห็นว่า ท่าทีของรัฐบาลไทยนั้นแสดงเป็นออกถึงความหวาดระแวงที่มีต่อกัมพูชาที่ซึ่งมีจุดยืนทางการเมืองระหว่างประเทศแบบเป็นกลาง ซึ่งตรงข้ามกับนโยบายของไทยและเวียดนามใต้ โดยทั้งสองชาติยังเชื่อด้วยว่า นโยบายการต่างประเทศของกัมพูชาเป็นสิ่งที่เปิดช่องให้คอมมิวนิสต์แทรกซึมเข้ามาทำลายแผนการที่จะสร้างเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีปให้กลายเป็นกลุ่มต่อต้านคอมมิวนิสต์ของพวกเขา (Leifer, 1967:85) ภายหลังจากความพยายามที่จะเจรจากันระหว่างฝ่ายไทยและกัมพูชายุติลงทางการไทยยังได้ส่งกำลังตำรวจตระเวนชายแดนที่ 17 ขึ้นไปเพิ่มและทำการปักธงชาติไทยบนปราสาทพระวิหาร (ธวัช ปุณโณทก, 2542: 573) สิ่งนี้ยิ่งทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งในภูมิภาคอินโดจีนตึงเครียดยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเมื่อ

⁴ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ตรัสเพิ่มเติมว่าเขาพระวิหารเป็นของไทยตามหลักสันปันน้ำในสนธิสัญญาปี ค.ศ. 1904 ดังนั้นเมื่อลงนามข้อตกลง ณ กรุงวอชิงตันในปี ค.ศ. 1946 ให้ไทยและฝรั่งเศสกลับคืนสู่สภาวะก่อนสงคราม (Status Quos) ไทยจึงไม่ต้องคืนปราสาทพระวิหารเพราะได้ถือสิทธิ์อธิปไตยเหนือปราสาทหลังนี้ก่อนที่สงครามระหว่างไทยและฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1941 จะเริ่มขึ้น ดูรายละเอียดการโต้เถียงในประเด็นนี้ระหว่างกัมพูชาและไทยใน เสนีย์ ปราโมช, *คดีเขาพระวิหาร*, (พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2505), หน้า 117-118 (ข้อมูลฝั่งกัมพูชา) และ 189 (ข้อมูลฝั่งไทย).

สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่ให้เงินสนับสนุนด้านต่าง ๆ จำนวนมากแก่กัมพูชา เกิดความไม่พอใจรัฐบาลของสมเด็จพระเจสซีหนุ จึงได้ใช้ไทยและเวียดนามใต้ที่มีพรมแดนติดกับกัมพูชา รุกล้ำอาณาเขตอธิปไตยของกัมพูชาในท้ายที่สุดก็สนับสนุนแผนการเพื่อโค่นล้มอำนาจการของสมเด็จพระเจสซีหนุ (Osborne, 1994: 107) สิ่งนี้ยังสร้างความหวาดระแวงให้สมเด็จพระเจสซีหนุ นำไปสู่การที่ทรงปฏิเสธการเข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์กรซีโต (SEATO) ซึ่งทรงเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์อันใดสำหรับกัมพูชาซึ่งยึดนโยบายเป็นกลาง (Leifer, 1967: 92)

ในเวลาต่อมา แผนการเพื่อล้มล้างรัฐบาลของสมเด็จพระเจสซีหนุ ซึ่งสมเด็จพระเจสซีหนุ ทรงเรียกว่า “แผนการกรุงเพทพ (Bangkok Plot)” ซึ่งมีนายซัม ซารี (Sam Sary) อดีตเอกอัครราชทูตกัมพูชาประจำกรุงลอนดอนที่ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ ค.ศ.1957 เป็นแกนนำก็ถูกเปิดโปง (Chandler, 1991: 99) โดยไมเคิล เฟลด์ (Michael Field) นักข่าวชาวตะวันตกที่เข้าไปในช่วงนั้นบันทึกไว้ว่า สมเด็จพระเจสซีหนุ ทรงตรัสต่อหน้าสาธารณชนและนิพนธ์บทความออกมามากหลายครั้งโดยทรงอธิบายว่าเป็นความพยายามที่จะล้มระบบการปกครองของพระองค์โดยทรงวิเคราะห์ว่า

แผนการนี้มีเชิง ร็อก ทัญ ศัตรูทางการเมืองคนเก่าแก่เป็นแกนนำ โดยอาศัยความร่วมมือกันอย่างดีกับประเทศที่นิยมชาติตะวันตกซึ่งต้องการแทรกแซงแนวความคิดเป็นกลาง อันเป็นต้นแบบการดำเนินนโยบายต่างประเทศของกัมพูชา โดยมีดาบ ชวน (Dap Chhun) ผู้เป็นเหมือนแขนอันศักดิ์สิทธิ์ของแผนการและมีซัม ซารีเป็นหัวสมองของแผนการ ซึ่งมีไทยและเวียดนามอยู่เบื้องหลัง (Field, 1965: 211-212)

ในปี ค.ศ. 1959 ยังมีเหตุการณ์การส่งระเบิดเข้าไปหมายจะสังหารสมเด็จพระสุรรมฤตกษัตริย์แห่งกัมพูชาในกรุงพนมเปญแต่ล้มเหลวเนื่องจากเกิดระเบิดขึ้นก่อนสิ่งทั้งหมดนี้ทำให้สมเด็จพระเจสซีหนุยิ่งทรงบักใจเชื่อว่าฝ่ายไทยเวียดนามได้รวมถึงสหรัฐอเมริกาต่างมีส่วนในการวางแผนครั้งนี้เพราะไม่พอใจนโยบายต่างประเทศของกัมพูชา (Smith, 1965: 146) ต่อมาในวันที่ 6 ตุลาคม รัฐบาลกัมพูชาซึ่งถูกฝ่าย

ไทยที่มีนโยบายสนับสนุนสหรัฐอเมริกาตลอดจนมีท่าทีคุกคามอธิปไตยของกัมพูชา และยังทำการยึดครองดินแดนอันเป็นที่ตั้งของปราสาท “พระวิหาร” จึงได้ตัดสินใจ นำเรื่องปราสาท “พระวิหาร” เข้าสู่การพิจารณาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศที่ ณ กรุงเฮก โดยที่ตริง กาง (Truong Cang) หัวหน้าคณะตัวแทนจากรัฐบาลกัมพูชา ได้แถลงสรุปคำฟ้องต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศว่า

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1949 เป็นต้นมา ด้วยความละโมภทหารไทยยังคง ยึดครองดินแดนอันเป็นส่วนหนึ่งของประเทศกัมพูชาซึ่งตั้งอยู่ในเขตตุก่า ปงทม อันมีซากปรักหักพังปราสาทใน “พุทธาราม” คือ ปราสาท “พระวิหาร” ซึ่งเป็นที่บวงทรวงสักการบูชาสำหรับชาวเขมรทุกวันนี้ อีกประการหนึ่งในปี ค.ศ. 1954 ประเทศไทยยังได้ใช้กำลังละเมิดข้อตกลงกันอยู่ร่วมกัน อย่างสันติขององค์การสหประชาชาติ ด้วยการเข้ายึดดินแดนส่วนนี้ซึ่งอยู่ใต้อธิปไตยของประเทศกัมพูชา แต่ทางการกัมพูชาที่ไม่ได้ใช้กำลังทางการทหาร ตอบโต้ความละโมภของไทยนั้น โดยทางการกัมพูชาได้เพียงแต่ใช้การ เรียกร้องทางการทูตแต่ทางฝั่งไทยก็ไม่ได้ตอบสนองใดๆ ด้วยเหตุนี้เพื่อให้ ทางการไทยเคารพในสิทธิของกัมพูชา กัมพูชาจึงได้ตัดสินใจนำเรื่องนี้ขึ้นสู่ การพิจารณาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (บี) ลีช, 1963: 323-324]. [ดู นิม: 323-324]

ในระหว่างที่เรื่องเขาพระวิหารอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาของศาลฯ ได้ส่งผล ให้เกิดการโจมตีกันอย่างกว้างขวางระหว่างฝ่ายไทยและกัมพูชา นาย โจฮัน เบล ฟรีส (Johan Beck Fris) นักการทูตชาวสวีเดนผู้แทนเลขาธิการ องค์การสหประชาชาติจึงได้เข้ามาเป็นตัวกลางในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งระหว่าง ไทยกับกัมพูชา ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศเริ่มดีขึ้น จนสามารถ สถาปนาความสัมพันธ์ภาพทางการทูตกันใหม่ได้อีกครั้ง (ชนาตฤกษ์ สตะเวทิน, 2518: 29) โดยในโอกาสนี้ทางรัฐบาลไทยยังได้ส่งนายถนัด คอมันตร์ ให้เดินทางไปขอเจรจากับทางการกัมพูชาที่กรุงพนมเปญ โดยในการเดินทางไปเยือนพนมเปญ ครั้งนั้น นายถนัดคอ มันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยได้

เสนอแก่รัฐบาลกัมพูชาว่าจะขอจัดการปราสาท “พระวิหาร” ร่วมกันกับทางกัมพูชา (ลีสร์ สัมภาษณ์ รสัณ ๒๕๒๕, ๒๐๐๒: ๗ [ชน ชำนาญ วัชร จันทรมุตร, ๒๐๐๒: ๗]) ในช่วงเดียวกันหลังจากนั้นเอง แปน นุต ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นคณะกรรมการด้านการศึกษาได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งชื่อว่า ประวัติศาสตร์สังเขปเกี่ยวกับความสัมพันธ์เขมร-สยาม โดยแปน นุต เล่าความสัมพันธ์ระหว่างเขมรกับสยาม โดยย้อนความถึงการที่ชนชาติไทยอพยพ “ลอบ” เข้ามาตั้งถิ่นฐานในดินแดนตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๒-๑๓ โดยชาวสยามหรือเขมรนอกจากจะเป็นผู้รับเอาวัฒนธรรมและอารยธรรมของชาวเขมรไปปรับใช้แล้ว ยังมักบังคับให้ชาวเขมรปฏิบัติตามธรรมเนียมต่างๆ ที่สยามรับมาจากเขมรโดยในหนังสือยังโจมตีความคิดของฝ่ายไทยที่ว่าขอจัดการปราสาท “พระวิหาร” ร่วมกับทางกัมพูชา ความว่า

ในปัจจุบันนี้เองที่พวกคนไทยก็ยังไม่ลังเลที่จะอ้างปากว่าปราสาท “พระวิหาร” คือ สมบัติร่วมกันของชาติเขมรกับไทย ฝ่ายไทยถึงกับอ้างว่าปราสาท “พระวิหาร” สร้างขึ้นโดยฝีมือพระมหากษัตริย์ไทยทั้งๆ ที่ช่วงเวลาที่สร้างนั้นทรงประทับอยู่ห่างจากเทือกเขาพนมดงรักไปทางทิศเหนือของอาณาจักรเขมรของเราว่า สองพันกิโลเมตร (ไ้บ็ธ ฤๅ, ๑๙๙๗: ๑ [แปน นุต, ๑๙๙๗: ๑].)

ในวันที่ ๑๕ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๖๒ ในกรุงเทพมหานครภายหลังจากข่าวเรื่องกัมพูชาได้รับชัยชนะตามคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศแพร่กระจายออกไปประชาชนชาวเขมรหลายพันคนออกมาชุมนุมกันหน้าพระบรมมหาราชวัง สมเด็จพระมหากษัตริย์ทรงตรัสกับประชาชนชาวเขมรว่า

บทเรียนที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ได้รับจากชัยชนะครั้งนี้ คือ การยืนยันความคิดของข้าพเจ้าที่ว่า ธรรมะย่อมชนะอธรรม ราชฎาทรงหลายและผู้คนทั่วทั้งโลกได้รับรู้ในตอนนี้แล้วว่าศาลยุติธรรมระหว่างประเทศสามารถคุ้มครองสิทธิของพวกเขาได้ สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่า “พระวิหาร” ต้องไม่ลืมว่านี่ไม่ใช่เพียงดินแดนเล็กๆ น้อยๆ ที่ไร้ความหมาย แต่นี่คือ ตัวปราสาทเหมือนกับนครวัด ซึ่งในสายตาของพวกเราแล้ว เป็นความศรัทธาในศาสนา

เป็นสิ่งสำคัญที่ไม่อาจประเมินค่าได้ ด้วยเป็นตัวแทนส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์ และอารยธรรมของพวกเขา... (Cambodian Commentary, 1962): 25)

หลังจากที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศตัดสินคดีความให้ฝ่ายกัมพูชาชนะคดีความนั้น เรื่องราวของปราสาท “พระวิหาร” ได้ถูกนำมาเผยแพร่ในกัมพูชาโดยในแบบเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งประกาศให้ใช้ในยุคสังคมนิยม ซึ่งกล่าวในคำนำของหนังสือว่าได้นำเอาพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดี มาใช้แต่งเป็นแบบเรียน โดยในหัวข้อ การได้คืนมาซึ่งปราสาท “พระวิหาร” ได้ระบุย้ำถึงความล้มเหลวของทางการไทยว่าเป็นสาเหตุของปัญหาของความขัดแย้ง

“พระวิหาร” เป็นปราสาทของเขมรหลังหนึ่งที่ตั้งอยู่บนพนมมูกองแรกในเขตจังหวัดเปรียะฮ์วีเยย ตั้งแต่ปี 1953 ไทยได้นำเอากองทัพเข้ายึดครองปราสาทหลังนี้ของเราไว้ด้วยความละโมภ เขมรเราจึงได้ร้องเรียนไปยังศาลยุติธรรมระหว่างประเทศที่กรุงเฮก ในวันที่ 15 มิถุนายน ปี 1962 ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้ตัดสินให้เขมรเป็นฝ่ายชนะคดี แล้วสั่งให้ไทยคืนปราสาท “พระวิหาร” แก่เขมร (เฝ้า หุย ใฝ่ ใฝ่ฉิง เสนาะหุย, 1992: 182 อวม ไพเพง โชมมูม, 1992:182.]

นับตั้งแต่ที่เรื่องปราสาทพระวิหารกลายเป็นปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเรื่องราวของโบราณสถานแห่งนี้ ซึ่งเดิมไม่ได้ปรากฏอยู่ในแบบเรียนหรือความสนใจของปัญญาชนชาวเขมรมากนัก ก็ถูกกระตุ้นจากนโยบายที่ถูกมองว่าไม่เป็นมิตรของรัฐบาลไทย จนในท้ายที่สุดเมื่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศตัดสินให้ปราสาท “พระวิหาร” ตั้งอยู่ในอาณาเขตภายใต้อธิปไตยของกัมพูชานั้นจากนั้นเป็นต้นมาโบราณสถานี่สร้างขึ้นเพื่ออุทิศถวายแด่องค์อิศวรเทพแห่งนี้ จึงถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์แห่งชาติของกัมพูชาทั้งในฐานะของปราสาทซึ่งแสดงออกซึ่งความมีวัฒนธรรมอารยธรรมอันสูงส่งและชัยชนะเหนือประเทศเพื่อนบ้านของกัมพูชาในฐานะที่เป็นรัฐประชาชาติ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- จำรัส ดวงวิสาร และ ประหยัด ศ. นาคะนาท. (2505). **ความเมืองเรื่องเขาพระวิหาร**. พระนคร: สาส์นสวรรค์.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2551). **ประวัติการเมืองไทยสยาม พ.ศ. 2475-2500**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ. (2513). **นิทานโบราณคดี**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: รุ่งวัฒนา.
- ธนาสฤษฎ์ สตะเวทิน. (2518). “**ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาระหว่าง พ.ศ. 2496-2504**”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2525). **ประวัติศาสตร์นิพนธ์ตะวันตก**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำรา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- บริหารบุริภักดิ์, ชุน. (2531). **จดหมายเหตุการณ์เสด็จตรวจโบราณวัตถุสถานมณฑลนครราชสีมาของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงเดชาภาพ พ.ศ. 2472**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.
- ธวัช ปุณโณทก. (2542). **เขาพระวิหาร: คำพิพากษา**. ใน ธวัช ปุณโณทก. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสานเล่ม ๒**. กรุงเทพฯ: สยามเพรส. 573-576.
- ยอร์ช เซเดส์. (2546). **เมืองพระนคร นครวัดนครธม**. (ปราณี วงษ์เทศ, ผู้แปล). พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: มติชน.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2537). งานเขียนทางประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลุ่มประเทศภาคพื้นทวีป. ใน **รวมบทความประวัติศาสตร์**. 16 (1). 1-46.
- ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ. (2505). **คำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศคดี ปราสาทพระวิหาร**. (กระทรวงการต่างประเทศ, ผู้แปล). พระนคร: สำนักธรรมเนียบนายกรัชมุนตรี.

- สฎาน เมณพ. (1971). *ทฤษฎีสถาษณฏฐึยรบស់ខែរ*. ใ้บรសฐรูลเดาพธึ วยาพ. [n.p.]: [n.d.]. (ชหาล เมเรย. (1971). *เบือองหลักรอยยิมของเขมร*. (ตี เขียย, ผู้แปล). [มปท.: มปป.]
- บทูก สึไ้ส. (1935). *กัฏลลสเฐอทฤษฏคยุดาด้ยรฐึธึ 7*. ใ้บเรฐทาสาខែរเดาพธึ ฆเ ภู์เตฏ: ฏระภถบถฎณลัย. (ฮสกกเซอแฏช. (1935). *กษัทรึยผู้ย้งใหญ่ที่สุดแห่งกัมพูชา พระบาทชัยวรมันที่ 7*. (จุม เมา, ผู้แปล). พนมเปญ: พระราชบรรณาลัย).
- สึธ สัฒาก รัสอฎลาบฏ. (2002). *ឯកសារសេដ្ឋីបស្តីអំពីត្រាសាទព្រះវិហារ អតីតក្តាល រុងរឿងនិងទោសភាពជាតិខែរ សំរាប់ទសនកិច្ចសិក្សារបស់សាស្ត្រាចារ្យរាជបណ្ឌិតភក្តុជា និងសិស្សតថ្នាក់បរិញ្ញាប័ត្រ ជាន់ខ្ពស់ជំនាន់ទី 2 នៅត្រាសាទព្រះវិហារអន្លងវៃនិងតំបន់អង្គរ ថៃថ្ងៃទី-7 ខែសេព 2002..* [n.p.]. [n.d.]. (สอน สัฒาก วัระช ัจนทรบุดร. (2002). *เอกสารสังเขปเกี่ยวกับประวัติปราสาท “พระวิหาร” อดีตกาลอันรุ่งเรืองกับความภาคภูมิใจของชาติเขมร สำหรับการทัศนศึกษาของคณาจารย์ราชบัณฑิตสภาแห่งกัมพูชาและปริญญาชั้นสูงรุ่นที่ 2 ณ ปราสาท “พระวิหาร” รอยลนหลงแวงและนครวัดวันที่ 1-7 เมษายน 2002*. [ม.ป.ท.][ม.ป.ป.]
- บฏ-ธึย. (1963). “ខែរយើងទទួលជ័យជំនះជាលើកដំបូងនៅតុលាការអន្តរជាតិអំពីរឿងព្រះវិហារ- កຍុតសុរិយា 35(5), 318-329]. (ฮู นึม. (1963). “เขมรเราได้รับชัยชนะในชั้นต้นที่ศาลระหว่างประเทศในคดี “พระวิหาร” กัมพูชาสุรียา 35(5), 318-329].

ภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส

Anonymous. Preah Vihear case background to dispute. (1962). **Cambodian Commentary** 3(3), 18-23.

Anonymous. Preah Vihear case verdict. (1962). **Cambodian commentary** 3(5), 23-26

- Aymonier Etienne. (2008). **Isan travelers Northeast Thailand's Economy in 1883-1884.** (Walter E.J. Tips, Trans). Bangkok: White Lotus press.
- Aymonier Etienne. (1999). **Khmer heritage in Thailand: with special emphasis on temples, inscriptions, and etymology.** (E. J. Tip, Trans). Bangkok: White lotus.
- Chandler David P. (1993). **A History of Cambodia.** 2nd. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Chandler David P. (1991). **The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945.** Chiangmai: Silkworm Books.
- Coedés George. (1968). **Indianization of Southeast Asia.** (Susan Brown Cowing, Trans). Honolulu; Kuala Lumpur: University Press of Hawaii; University of Malaya Prss.
- Coedés George. (1966). **The making of Southeast Asia.** (H.M. Wright, Trans) California: University of California.
- Coedés and Pierre Dupont. 1943-1946. Le stele de Sdok Kok Thom, Phnom Sandak, Preh Vihar **BEFEO**43: 56-134)
- Coe Michael D. (2003). **Angkor and the Khmer civilization.** Singapore: Thames and Hudson.
- Field Michael. (1965). **The prevailing wind witness in Indo-china.** Lon Don: Methuen. Liefer Michael. (1967). **Cambodia; the search for security** London: Pall ma press.
- Osborne Milton. (1994). **Sihanouk prince of light prince of darkness.** ChaingMai: silkwormbook.
- Penny Edwards. (2008). **Cambodge the cultivation of a nation, 1860-1945.** Bangkok: Silkworm Books.

- Royaume du Cambodge. (1958). **Documents relatifs a la suspension les relation diplomatiques entre la Cambodge et la Thaïlande.** Phnom Penh: Imprimerie du ministère de Information.
- Smith M Roger. (1965). **Cambodia’s Foreign Policy.** Ithaca, New York: Cornell University Press.
- San Yun. (1959). Preah Vihear who is behaving properly ? **Cambodian commentary** 3, 13.
- Thongchai Winichakul. (1994). **Siam mapped: A history of the geo-body of the nation.**Chiang Mai: SilkwormBook.
- Vickery Michael. (2002). **History of Cambodia.** Phnom Penh: Pre Angkor study society.

